

Norges Indskrifter med de ældre Runer.

Udgivne

for

Det Norske Historiske Kildeskriftfond

ved

Sophus Bugge.

Christiania.

A. W. Brøgers Bogtrykkeri.

1895.

Jarlsberg og Larviks Amt.

7¹⁾. Elgesem.

Literatur. Brev (nu i Runearkivet i Christiania) fra Antikvar Nicolaysen til S. Bugge, dateret Lasken ved Sandefjord 10. August 1870. — Aarsberetning for 1870, S. 144 f. (med Tegning af Runerne). — S. Bugge i Aarbøger f. nord. Oldk. 1871, S. 219 f. — G. Stephens, *The Old-Northern Runic Monum.*, vol. III, S. 95 f. (med Tegning af Stenen efter Originalen), S. 426. — Ludv. Wimmer, *Die Runenschrift* (Berlin 1887), S. 151, 301, 304 anm. 1).

Om Runegruppen *alu*: F. Magnusen i kgl. danske Vid. Selsk. hist. og phil. Afh. VI (Kjøb. 1841), S. 222 f., 650. — K. Müllenhoff, *Vierzehnter Bericht der Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesellsch. f. d. Samml. u. Erhalt. Vaterl. Alterthümer* (1849), S. 12. — Haigh, *The Conquest of Britain* (1861), S. 62. — F. Dietrich i *Zeitschr. f. deutsch. Alt.* XIII, N. F. I (1867), S. 11—19. — G. Stephens, *The Old-North. Run. Mon.*, bl. a. vol. II (1867—68) S. 903. — Ludv. Wimmer i *Aarbøger f. nord. Oldk.* 1867, S. 27 *. — S. Bugge i *Aarbøger f. nord. Oldk.* 1871, S. 182—185, 219—221. — L. Wimmer i *Aarbøger f. nord. Oldk.* 1874, S. 58 f. — K. Müllenhoff i *Zeitschr. f. deutsch. Alt.* XVIII, N. F. VI, S. 255. — S. Bugge i *Aarsberetn. for 1874*, S. 175—178. — F. Burg *Die älteren nord. runeninschriften* (1887), S. 97, 117, 136. — L. Wimmer, *Die Runenschrift* (Berlin 1887), S. 57 f. — A. Henning, *Die deutschen Runendenkmäler*, (Strassburg 1889), S. 120 f. — S. Bugge *Forhandlinger i Videnskabselsk. i Christiania* i 1892, S. 4 f. — S. Bugge i *Arkiv f. nord. Filol.* VIII, 28 f. — A. Noreen, *Altisl. u. altnorw. gramm.* ² (1892), § 308 anm. 1; S. 258 Nr. 9, S. 260 Nr. 22, S. 262 Nr. 28, S. 266 f. Nr. 52. — Wadstein i *Uppsalastudier* (1892), S. 177 f. — Japetus Steenstrup, *Yak-Lungta-Bracteaterne* (1893), S. 411 (103) f.

Grundlag for Behandlingen. Meddelelser fra Antikvar Nicolaysen (se i det følgende) og Undersøgelse med Prof. Ryghs Bistand af Originalen.

Tegning. Laant af det kgl. nord. Oldskriftselskab i Kjøb. og tidligere udgiven af Steph. *Run. Mon.* III, 95. Den er udført efter Tegning og Papiraftryk tagne af A. Lorange.

1) Her forbigaaes foreløbig en kort Indskrift paa en liden Sten fra Belgu i Sandehæred. Denne Indskrift synes at have Runer af den længere Række, men dens Alder, Læsning og Betydning er Tvivl underkastet.

Paa Gaarden Elgesem¹⁾ i Sandeherred Præstegjæld, Jarlsberg og Larviks Amt, har der ligget en Gravplads, om hvilken jeg henviser til Nicolaysens Norske Fornlevninger S. 197 f. og især til Nicolaysens Meddelelser i Aarsberetn. for 1870 S. 142—147. Under Gravning paa denne blev den her afbildede Runesten funden af Antikvar Nicolaysen 10de August 1870. Den følgende Beretning om Fundet er hentet fra hans Meddelelser.

Paa Skraeningen af en rund Gravhaug, der var 42 $\frac{1}{2}$ Alen i Tværmaal, 3 $\frac{1}{4}$ Alen dyb i Midten, laa 8 $\frac{3}{4}$ Alen fra Midten imod Nordnordvest og lige under Torven, hvori der stod en Enerbusk, en Helle af grovkornet Granit, næsten retvinklet i de to mod Sydvest vendende Hjørner, men noget nær halvcirkelformet i den modsatte Ende, noget ru paa den opadvendende Flade, men tydelig nok tilhuggen paa Kanterne og paa den nedadvendende Flade²⁾, hvorpaa tillige er indhugget tre Runer. Skjønt Stenens halvrunde Form i den ene Smalende kunde lade formode, at den egentlig havde været bestemt til at opstilles, maa den vistnok fra først af have havt samme liggende Stilling som den, hvori den blev funden. Herfor taler nemlig, at medens der ellers i Haugen var et Lag Jord under Torven, førend Sanden begyndte, laa Stenen lige paa Sanden, saa at dens Opside var i Flugt med Jordlagets Overkant. Fra Stenens Overkant var der to Alen til Haugens Bund, hvor der paa dette Sted kun blev truffet smaa Stumper af Kul og brændte Ben. Haugen var over Bunden stenlagt tildels med store Løftestene, hvorunder foruden paa nysnævnte Sted fandtes paa flere Steder smaa Samlinger af brændt Jord og Kulstumper og i Midten nogle ganske faa Stykker af brændte Ben. Foruden den omtalte Runesten blev 10 Alen Nordnordøst for Midten paa Bunden og 2 $\frac{1}{2}$ Alen under Overfladen truffet 8 smaa Stykker af en Lerurne og 6 $\frac{1}{2}$ Alen i samme Retning fra Midten og 1 Alen under Overfladen en halvmaaneformet Flintekniv, som vel har fulgt med Fylden fra Marken, da Haugen blev oplagt. Stenen laa med Rundingen mod Nordøst, den anden Ende mod Sydvest. Den er nu i Universitetets Oldsamling.

Runestenen er 1 M. 72 C. lang, 90 C. bred. Tykkelsen er nogenlunde jævnt 18 C.

Stenens Runer, som vende mod venstre, er, naar de vendes om, følgende:

ƒ ʀ ʀ

a | u

Disse er ridsede langs efter omtrent i Stenfladens Midtlinje, men meget nærmere ved Stenens afrundede Ende end ved den modsatte. Afstanden fra den ydre Kant af a til Foden af Sidestaven paa u er 32 C. Runen a er vel 17 C. høi, l knapt 16 C., u 15 C.

Sidestaven paa u er ikke saa krum som paa den her benyttede Tegning, men næsten ret.

1) Matr. Gaards-Nr. 153. Navnet udtales Øljesem med tykt l. Det skrives aa *Øylghisin* i Dipl. Norv. VIII Nr. 235 (Aar 1404).

2) Sammenlign hermed, at By-Stenen, efter hvad jeg S. 115 f. har søgt at gjøre sandsynligt, har ligget i en Gravhaug saaledes, at den glattilhugne Bredside vendte ned, medens den Bredside, som vendte op, vistnok var jævn, men ikke glat tilhuggen.

alu findes skrevet med den længere Rækkes Runer ogsaa paa mange andre Gjenstande, dels alene, dels sammen med andre Runer.

Alene for sig findes **alu** paa følgende Gjenstande:

- 1) Elgesem-Stenen, h.—v. (d. e. skrevet fra høire mod venstre).
- 2) Bracteate fra Slangerup, Sjælland, Stephens Nr. 15, v.—h. (d. e. skrevet fra venstre mod høire).
- 3) Bracteate fra Ditmarsken (Stephens Nr. 16; Henning, Die deutsch. Runendenkm. Nr. XV, Taf. IV, Fig. 18) v.—h.¹⁾
- 4) Bracteate fra Snyderup ved Haderslev, Slesvig, Stephens Nr. 18²⁾, h.—v., hvilken Bracteate adskilt fra **alu** har Indskriften **lauka**.

1) Efter velvillig Meddelelse fra Museums-Direktør Frøken J. Mestorf er Originalen forsvunden, men Kopier findes i Hamburgs og i Kiels Museer. „Den Fundort kann man mit Sicherheit nur angeben „Ditmarschen“, die genaueren Angaben, z. B. in einem Grabhügel bei Heide, sind unverbürgt.“

2) Stephens Nr. 18 har feilagtig **aru**; men Originalen **alu**, se Aarbøger f. n. N. 1871 S. 183, Stephens III, 228.

5) Bracteate fra Ølst ved Randers, Jylland, Stephens Nr. 68, h.—v., hvilken Bracteate adskilt fra **alu** har Indskriften **hag**; se om denne her foran S. 125.

6) Bracteate fra Gotland, Stephens Nr. 88, h.—v.

7) En Bracteate fra Darum, Jylland, der er bestemt til at optages i Stephens's Runic Mon. vol. IV som Nr. 103. Den har **niujil** adskilt fra **alu**.

8) En Ring fra Kōrlin (ikke Kōslin), Pommern (Stephens I S. 600; Henning Die deutsch. Runendenkm. Nr. XI, Taf. IV, Fig. 10), har **alu**, h.—v., under en horizontal Linje, og over denne en Binderune (jfr. S. 163).

9) En Benfigur fra Lindholm Mose, Skaane (Stephens I S. 219), har paa den ene Side Indskriften:

aaaaaaaaRRRRnnbmuttt : alu:

Paa den anden:

ekerilarsawilagarhateka: 1)

Runerne **alu** findes ogsaa som Del af en længere Indskrift uden at være afsondret ved Skilletegn eller paa anden Maade.

10) En Bracteate fra Skaane, Stephens Nr. 19, har følgende Indskrift, v.—h.:

laþulaukar · gakaralu 2)

11) En Bracteate fra Sellinge, Sjælland, Stephens Nr. 20, har Indskriften h.—v.: **salusalu**

12) Gravstenen fra Aarstad, Stavanger Amt (se Wimmer „Runenschr.“ S. 214 og min Udgave i det følgende) har en Indskrift, v.—h., hvis to øverste Rækker, som staa sammen, er:

hiwigar

saralu

Tredje Række staar langt nedenfor disse.

13) En liden Sten fra Kinneved, Vestergötland (Stephens III, 21), har Indskriften, h.—v.:

siraluh

14) En aflang Gjenstand af Klæbersten, maaské en Sænkesten, fra Førde Nordre Bergenhus Amt (Stephens III, 106), har Indskriften, v.—h.:

ƒ ƒ ƒ Y ƒ

aluko 3).

1) Sidstnævnte Indskrift meddeles her berigtiget efter Dr. Söderberg's og min fælles Undersøgelse i 1885. I førstnævnte Indskrift er der mellem **n** og **b** Brud og bredere Mellemrum end ellers. Mulig har der da her oprindeligt været en Rune, uagtet der nu ikke sees noget Spor af en saadan. I saa Fald vilde begge Sider oprindeligt have havt 23 Runer.

2) Tredje Rune er tydelig **þ**, ikke **w**; man ser den rette Stav over Sidestaven. Runen har hos Stephens en urigtig Form. Rune 6 er **ƒ a**; har hos Stephens urigtig Form. 3dje Rune fra høire er **ƒ a**, ikke **ƒ l**. Første Rune efter Prikken har Formen af **X g** med to Kviste, som paa Runen **a**, oppe paa Staven til høire. Naar jeg gjengiver Runen ved **ga**, udtaler jeg ikke derved nogen Mening, om Runen her har sproglig Betydning eller ei.

3) Jeg opregner her ikke de Bracteate-Indskrifter, som mulig indeholde en forvansket Gjengivelse af **alu**. Saaledes har Bracteaterne Nr. 24 Steph. og Nr. 55 oppe til høire **ƒ ƒ ƒ**, der synes at være opstaaet af **ƒ ƒ ƒ**, som paa Nr. 15 Steph. og Nr. 16 Steph. er skrevet oppe til høire. Bracteaten Nr. 80 Stephens har **lþl** adskilt fra **niuwila**. Om dette **lþl** er graphisk forkortet for **laþu alu**, lader sig ikke bestemme.

Paa Forhaand er det ikke sikkert, at *alu* i alle disse Forbindelser har samme Betydning; men det er ialfald berettiget at forudsætte Muligheden heraf. Hvilken Betydning har nu *alu*?

Wimmer har først heri fundet et Exempel paa Runernes magiske Brug. Han betegner *alu* som Variant til *lua*, der findes paa en Pil fra Nydam Mose (Stephens I, 300). Fremdeles til *lau*, som vi (efter Wimmer) ofte finde paa Bracteaterne¹⁾. Endelig betegner Wimmer *alu* som Variant til *al* og *la*. Han formoder ¶¶ paa Bracteaten Steph. 21. Paa Ringen fra Körlin over den horizontale Linje læser han en Binderune af *ᚱ* og *ᚱ* og ligesaa paa en Pil fra Nydam. Han bemærker: „At netop *ᚱ* regelmæssig forekommer i disse magiske Sammenstillinger, staar sikkert i Forbindelse med Runens Navn *áss, óss*“²⁾.

Ogsaa jeg har tidligere antaget, at *alu* har magisk, ikke sproglig, Betydning, og til denne Opfatning har Müllenhoff sluttet sig³⁾.

Men flere Grunde tale dog for, at *alu* i sin Oprindelse er et virkeligt Ord med sproglig Betydning og af hjemlig Oprindelse. 1) *alu* forekommer paa Aarstad-Stenen som Led af en Indskrift, der for øvrigt indeholder virkelige Ord. 2) *aluh* er paa Kinneved-Stenen skrevet umiddelbart efter *sia*, der synes at være et virkeligt Ord; se her foran S. 129 f. 3) Skiftet mellem *alu* og *aluh* synes at tyde paa et sprogligt Forhold. 4) I *aluko* synes *alu* at være forsynet med et Suffix. Endelig kan nævnes, at Oprindelsen til *alu*, naar det opfattes som en magisk Formel, bliver dunkel.

Jeg forsøger derfor at forklare *alu* som virkeligt Ord. Jeg holder det for et Substantiv. Det forekommer i Aarstad-Indskriften i Accusativs Forhold, men andensteds, f. Ex. hvor det staar alene, som Nominativ. Da det ikke har noget Nominativmærke, men samme Form i Nomin. og Accus., og da *alu* har Sideformen *aluh*, ligger det nærmest at formode, at det er af Intetkjøn; men fuldt sikker er denne Slutning ikke.

Dette Substantiv er nær beslægtet med got. *alhs* fem. Tempel (*ieþón, vaóς*), der bøies som consonantisk Stamme, ags. *ealh, alh* masc. „Tempel“⁴⁾, oldsaks. i Heliand *alah* masc., oht. i mange Stedsnavne *alah*. For ags. *ealh* forudsættes en north-umbrisk Form *aluch* ved de i Liber Vitae forekommende Navneformer *Aluchburg, Aluchsig, Aluchstân, Aluchuald*; se Sweet, The Oldest English Texts. Got. *alhs*, ags. *ealh* hører igjen sammen med ags. *ealgian* „forsvare, beskytte“⁵⁾. Herefter formoder jeg, at det urnord. Substantiv (Intetkjønsord?) *alu* er af en consonantisk

1) Her sigter Wimmer sandsynlig til ¶¶¶¶¶ Steph. 14 og til *laukar* Steph. 18, Steph. 19 og Steph. 71. Dette *laukar* er dog vistnok et virkeligt Ord. Jeg har forklaret det som Mandsnavn, dannet af Appellativet, der betyder „Løg“, og samme Mandsnavn fandt Carl Säve i det gotlandske Gaardnavn *Lauks*, hvis Eier kaldes *Laukur*.

2) Denne sidste Bemærkning finder Henning S. 121 svagt begrundet.

3) Jeg formodede i Aarb. 1871 S. 184, at *alu* som magisk Formel var opstaaet af *salu* Steph. 20 og dette af *SALVS* paa romerske Mynter. Men denne Formodning, som Henning finder sandsynlig, har jeg nu opgivet.

4) Se Grein Sprachschatz under *ealh, ealhstede, eolhstede*.

5) Hertil hører vistnok ogsaa det Navn, som efter Tacit. Germ. 43 blev givet det guddommelige Broderpar, som blev dyrket hos Nahanarvalerne: *Alci*, d. e. de værnende. Jfr. lett. *elks*, en Afgud.

Stamme *aluh-*, altsaa før den germanske Lydforskydning **aluk-*. I Urgermansk maatte et *h* (af førgerm. *h*), som skulde staa i Udlyd, regelret falde bort¹⁾.

alu er et Nomen, som ikke er dannet ved noget Suffix. Som Intetkjønsord, der er dannede uden Suffix, kan nævnes lat. *cor, os oris, vas vasis*, gr. *κρῖ*. I *alu*, paa Kinneved-Stenen *aluh* er *u* af samme Art som i got. *miluks* Melk.

Herefter formoder jeg, at urnord. *alu* af Stamme *aluh-*, der er beslægtet med ags. *ealgian* „beskytte“, betyder „Værn“ „en Gjenstand som beskytter“, særlig „en Gjenstand, som giver magisk Beskyttelse mod onde Aander og andet Ondt“, „noget, som ved sin magiske Beskyttelse frembringer Fredhellighed.“

Efter sin Form svarer den urnord. Stamme *aluh-* væsentlig til den græske Stamme *ἀλκ-* i Dativen *ἀλκῆ* „Styrke“, men efter sin Betydning staaer det urnord. Ord nærmere ved *ἀλκαρ* neutr. „Værn, Middel til Beskyttelse“. Græsk *ἀλέξω* „afværges, forsvares“ indeholder en tostavelles Rodform *ἀλεξ-*, hvorefter *ἀλκ-* er en Variation. Det *u*, som viser sig i urnord. *aluh*, er sandsynlig opstaaet ved Reduction af *ē*, som findes i *ἀλεξ-*.

Paa Bracteaten Nr. 71 Steph. (fra Skaane) er til venstre skrevet *laukan*, til høire *tanulu : al* Sidste Rune er snarere *ᚠ* end *ᚦ a*. Der er vistnok en Skraastreg under den, som gaar ud fra den rette Stavs Top, men den er saa tynd, at den synes betydningsløs. *al* synes mig ensbetydende med *alu* og er mulig graphisk Forkortning af *alu*. Men Stammeformen i Gen. og Dat. kan maaské dialektisk have været **alh-*, og derfra kan Formen uden *u* have været overført til Nominativ.

Naar Ordet *alu* er skrevet paa mange Bracteater, paa Benfiguren fra Lindholm-Mose og paa Ringen fra Körlin, saa synes disse Gjenstande ved dette Ord at være betegnede som Amuletter, der skal være til Beskyttelse mod Ondt. Naar det samme Ord er skrevet paa Gravstene, synes det at skulle angive, enten at Stenen med sin Indskrift skal være „et Værn“ for den Dødes Fred i Graven, eller at Mindesmærket skal være fredet og helligt. Det kan derved fortjene at mærkes, at Elgesem-Stenen og Aarstad-Stenen, paa hvilke *alu* er skrevet, begge er fundne inde i Gravhaugen, og at Kinneved-Stenen, paa hvilken vi læse *aluh*, efter sin ringe Størrelse ikke kan have staaet i fri Luft paa en Gravhaug.

Formen *aluh* paa Kinneved-Stenen synes mig i Nominativ at være mindre oprindelig end *alu* og at have faaet sit *h* fra andre Casusformer (Genetiv og Dativ) i hvilke *h* lydret havde holdt sig i Indlyd. Jeg forstaaer Kinneved-Stenens Indskrift *sia aluh* som „denne (Sten er) et Værn (mod Ondt)“.

Da Kinneved-Indskriften efter palæographiske Mærker er en af de senere Indskrifter med den længere Rækkes Runer, passer dertil godt den Mening, at *aluh* er en senere Nominativform end *alu*.

aluko paa Førde-Stenen synes at være et af *alu* dannet Deminutiv „et lidet Værn“ „en liden Amulet“. *aluko* er dannet af *alu* ligesom oldn. **bladka* fem. „Blad“ (der forudsættes af nyisl. *bladka* og nynorske Bygdemaals *blokka*) af *blad*; medens det dog ikke kan afgjøres, om *aluko* er Hunkjønsord som *bladka* eller

¹⁾ Jfr. Brugmann, Grundriss I S. 515, § 659, 6.

Intetkjønsord som *alu*. Man kan ogsaa sammenligne ags. *geoloca* masc. „Æggeblomme“ af *geolo* neutr. „gult“; jfr. Kluge Stammbildung § 61.

Bracteate-Indskriften *salusalu*¹⁾ forstaar jeg snarest som *sa alu, sa alu* „denne (er) en Amulet“.

Paa Aarstad-Stenen betegner *alu* efter min Tolkning enten Runestenen, i hvilken Ordet er indhugget, eller Mindesmærket overhoved som et Værn, der skal værne den Døde mod alt Ondt. Jeg forstaar her *alu* som Accus. og Object. Verbet er ikke udtrykkelig sat, men maa tænkes til. I *sar*, som her gaar umiddelbart foran *alu*, ser jeg et Adverbium, der betyder „her“²⁾.

Elgesem-Stenen og Aarstad-Stenen, paa hvilke vi læse Ordet *alu*, synes herved at afgive Vidnesbyrd om, at Nordmændene flere Aarhundreder før Vikingetiden søgte at værne om Gravens Fred ved Hjælp af religiøse Forestillinger. Man havde sandsynlig den Forestilling, at Runerne *alu*, som var indhuggede i den Sten, der blev sat inde i Graven, havde magisk Kraft til at værne Graven mod Ondt.

Af de Gjenstande, som har Indskriften *alu*, er to fundne udenfor Norden, nemlig Bracteaten fra Ditmarsken og Ringen fra Körlin i Pommern. Men disse løse Gjenstande er naturligvis ikke fuldgyldige Beviser for, at Runeindskriften *alu* ogsaa har været brugt af andre Germaner end Nordboerne. Allermindst beviser Bracteaten fra Ditmarsken dette, da den ogsaa med Hensyn til de billedlige Fremstillinger viser nært Slægtskab med Bracteaten fra Slangerup paa Sjælland.

Ordet *alu, aluh* er ikke bevaret i historisk nordisk Sprogform. At et saa udbredt og efter sin Betydning saa vigtigt Ord er glemt i Hedendommens Slutning i Norden, er et af de mange Vidnesbyrd om, at Nordboerne i den sidste hedenske Tid sammenlignede med Folket, som det var før Vikingetidens Begyndelse, har undergaaet en gjenmemgribende Forandring, der har ladet dem opgive meget, som de fra ældgammel Tid af havde tilfælles med sine germanske Stammefrænder.

1) E. Jessen, Noter til Hr. Etatsraad J. J. A. Worsaaes Foredrag om Forestillinger paa Guldbracteaterne, Kjøb. 1871, S. 15 bemærker: „Det kunde tænkes, at *salu, salu* . . . var et Commandoraab til Dyr; skjøndt ligefremt Beviis herfor jo neppe lod sig opdrive“. Denne her antydede Tolkning kan jeg ikke finde rimelig.

2) Wadstein i Uppsalastudier (1892), S. 177 f. forklarer *alu* af *albu plur. neutr. „alfiska (makter)“ og formoder, at det samme *alu* findes i isl. *ǫlrún, ǫlmóðr, ǫlvalde* og nynorsk *ǫlnæver = alvnæver*. Denne Forklaring af *alu* (der fra Meningens Side nærmer sig til Finn Magnusens Forklaring af dette som Nom. sg. „Alv“) kan jeg ikke holde for rigtig. Imod den taler 1) Formen *aluh*. 2) Forbindelsen *sar aluh*, hvorved selve Stenen synes betegnet som *aluh*. 3) *salu*. 4) Forbindelsen *sar alu* paa Aarstad-Stenen, hvor Stenen eller Mindesmærket synes betegnet som *alu*. 5) Formen *aluko*. 6) Af *liubu* Opedal og *ebur-* Ødemotland ser man, at *b* i Urnordisk ialfald ikke overalt faldt bort foran *u*. Man skulde da, hvis Wadsteins Forklaring var rigtig, vente at finde *albu, ikke blot *alu*, men hint findes ikke. At *alu* ei kan være opstaaet af *albu, bestyrkes derved, at Indskriften fra Ødemotland, hvor jeg læser *ebur-*, maa være yngre end de fleste Bracteate-Indskrifter. Vistnok synes Vånga-Indskriften at have *haukoþur* af *Habukopur, men dette Trestavelser- (i ældre Form 4-stavelser-) Ord er med Hensyn til Betonning ikke ensartet med *alu*. 7) „Alver“ uden noget Tillæg synes fra Betydningens Side ikke at kunne være nogen passende Indskrift paa Stene, Bracteater, Ringe og andre Gjenstande.

Noreen (Altisl. u. altnorw. gramm. ² § 308 anm. 1) mener, at *alu* er en Nom. sg. fem. som *minu liubu* Opedal. Men herimod taler *aluh* og den af mig givne etymologiske Forklaring.

Det her behandlede Ord viser, at denne Forandring berørte baade Sprog og religiøse Forestillinger.

Uagtet *alu*, *aluh* som selvstændigt Ord er tabt i historisk Oldnorsk, kunde det dog mulig have efterladt sig Spor. Flere Personnavne paa *Ol*, f. Ex. *Qlriin*, kan for Formens Skyld enten forklares af *ol* „Ol“ eller af urnord. *alu*. Det med *alu* nærbeslægtede oldtyske *alah*, ags. *ealh* forekommer ofte som første Led af Personnavne. Dog er der intet Personnavn, ved hvilket Forklaringen af urnord. *alu* forekommer mig overveiende sandsynlig. At f. Ex. *Qlriin* indeholder *ol* „Ol“, finder jeg paa Grund af Appellativet *qlriinar* Sigrdr. 7 rimeligt.

Paa Gaarden Elgesem har været en stor Gravplads. Den Haug, i hvilken Runestenen blev funden, maa, som Runerne vise, være fra Tiden før Vikingetogene, snarest fra Mellemjernalderen. Endnu en Gravhaug paa Gaarden har vist sig at være fra den ældre Jernalder¹⁾. Disse Hauger fandtes ved en Stenkreds. Denne har bestaaet af 34 eller 36 Stene, som dannede en Ellipse af $52\frac{1}{3}$ Alens Længde og af $10\frac{3}{4}$ Alens Bredde paa det bredeste, hvortil kom to Stene, høiere end alle andre, staaende 6 Alen fra hver sin Ende af Kredsen²⁾. Brolagte Kredse, omsatte med reiste Stene, har paa nogle Steder i Norge vist sig at være fra den ældre Jernalder³⁾. Efter det foregaaende synes vi at have Ret til at antage, at der paa Elgesem allerede i den ældre Jernalder har været en anseelig Gravplads.

Mulig faa vi herigjennem en Forklaring af Gaardens Navn, der i Oldnorsk var *Øylghisin*. Dette kan lydret være opstaaet af en urnord. Form **alugišwinju*. Et Intetkjønsord **alugi* kunde regelret være dannet af *alu*, Stamme *aluh-*. Overgangen fra *h* til *g*, ligesom i ags. *ealgian*, maatte forklares efter Verners Lov af Betoningsflytning⁴⁾. Intetkjønsord, der er dannede ved Suffixet *-ja* (*-ija*), har collectiv Betydning. Nu har vi seet, at den paa Elgesem inde i en Gravhaug fundne Runesten har Indskriften *alu*. Jeg har søgt at vise, at dette betegner Runestenen eller Mindesmærket som værnende om den Dødes Fred. Derfor har **alugi* maaské betegnet „en Samling af fredhellige Mindesmærker“ og **alugišwinju*, *Øylghisin*, Elgesem „en Gaard, paa hvilken der findes en Samling af fredhellige Mindesmærker.“ Jeg skal her ikke undersøge, om andre Stedsnavne i Norge indeholde den samme Ordstamme.

Ved Bestemmelsen af den Tid, fra hvilken Elgesem-Stenen er, har vi Veiledning deri, at dens Indskrift *alu* ogsaa findes paa flere Bracteater. Thi de med Indskrifter af den længere Rækkes Runer forsynede Guldbracteater synes at maatte henføres til Tiden omkring 450—600. Bracteaten Nr. 55 Steph., der oppe til høire har Runegruppen $\mathfrak{R}\mathfrak{T}\mathfrak{T}$ som synes at være en Forvanskning af $\mathfrak{R}\mathfrak{T}\mathfrak{N}$, blev funden sammen med Nr. 5 Steph., hvis Billede efter Thomsen er en Efterligning af en byzantinsk Mynt fra 5te Aarhundred. Ringen fra Körlin, som har Indskriften *alu*, skal være bleven funden sammen med tre Guldbracteater og med to Guld-

1) Nicolaysen i Aarsberetn. for 1870, S. 147.

2) Nicolaysen i Aarsberetn. 1870 S. 142.

3) O. Rygh i Aarbøger f. nord. Oldk. 1869 S. 155 f.

4) Jfr. got. *jiuleis*, ags. *geola* af ags. *gehhol*; oldn. *ey* af **aujō*, afledet af *á*, ældre **ahwō*; armen. *kogi* Smør af *kov* Ko; oldind. *ksatriyam* o. s. v.

mynter, den ene af Theodosius I (379—395), den anden af Leo I (457—474). Aarstad-Stenen, i hvis Indskrifts anden Linje **alu** forekommer, var sat i en Haug, der havde et stort Gravkammer af Sten, og det er godtgjort, at saadanne i Norge brugtes i Mellemjernalderen; jfr. O. Rygh i Aarbøger f. n. Oldk. 1869 S. 169. Lindholm-Indskriften, som har **alu**, synes at være fra samme Tid som Indskrifter fra Kragehul Mose, der af Montelius henføres til 4de Aarh. eller senest Aar 400, af andre til c. 500. Førde-Indskriften **aluko** har for **k** den senere Form **Υ**. Ogsaa Kinneved-Indskriften **siraluh** viser senere Runeformer.

Efter disse Sammenstillinger ligger det nærmest at antage, at Elgesem-Indskriften tilhører Mellemjernalderen, maaské 6te Aarhundred. Wimmer (Runenschrift 304 Anm.) henfører den til c. 550—700 og snarest til denne Periodes Slutning.

Om det, at flere Runestene er fundne eller antages at have havt sin Plads inde i Gravhauger, skal jeg siden nærmere tale.
